

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ

Број: 313

Датум: 17.03.2022. године

У складу са чланом 6. Закона о науци и истраживањима („Сл.гласник РС“ бр. 49/19), полазећи од Стратегије научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања”, Акционог плана за примену Стратегије за трогодишњи период од 2021. до 2023. године и Платформе за отворену науку Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, Наставно-научно веће Факултета на седници одржаној 17.03.2022. године доноси

## **ПРАВИЛНИК О ОТВОРЕНОЈ НАУЦИ**

### **на Универзитету у Београду - Географском факултету**

#### **Опште одредбе**

##### **Члан 1.**

Правилником о отвореној науци на Универзитету у Београду – Географском факултету (у даљем тексту: Правилник) уређују се обавезе, мере и процедуре и праћење спровођења Платформе за отворену науку Министарства просвете, науке и технолошког развоја (у даљем тексту: Платформа).

Правилник се примењује на истраживаче и наставно особље запослене на Универзитету у Београду – Географском факултету (у даљем тексту: Факултет) чији су резултати рада, пре свега научне публикације, произашли из програма и пројеката који су у целини или делимично финансирани средствима из буџета Републике Србије, буџета Европске комисије или од других финансијера истраживања.

Истраживачи су лица која обављају послове научно-истраживачке делатности и која испуњавају услове прописане Законом о науци и истраживањима.

#### **Отворени приступ научним публикацијама**

##### **Члан 2.**

У Репозиторијуму GERY, који служи као дигитални институционални репозиторијум Факултета (у даљем тексту: Репозиторијум) и доступан је на URL адреси <https://gery.gef.bg.ac.rs/> обавезно се депонују електронске верзије свих научних публикација насталих као резултат научних истраживања која се реализују на Факултету, кроз програме и пројекте.

Научним публикацијама се сматрају:

- чланци објављени у научним часописима;
- монографије;
- поглавља у монографијама и текстови објављени у тематским зборницима;

- саопштења са конференција објављена у целини или изводу;
- докторске дисертације.

### Члан 3.

У Репозиторијум се обавезно депонује објављена (коначна) верзија научне публикације. Уколико одредбе уговора са издавачем то допуштају и уколико не постоје друга законска ограничења, ова верзија ће бити доступна у отвореном приступу.

Уколико постоје правна ограничења због којих се не може омогућити отворени приступ објављеној верзији публикације, у Репозиторијум се обавезно депонује и рецензирани рукопис (прихваћен за објављивање) научне публикације, који постаје јавно доступан након истека ембарго периода прописаног од стране издавача. Ако је омогућен непосредан отворени приступ коначној верзији публикације депоноване у Репозиторијум, није неопходно депоновати и рецензирани рукопис.

У Репозиторијум се обавезно депонују и електронске верзије научних публикација које су објављене у часописима, монографијама, зборницима у отвореном приступу.

### Члан 4.

Електронска верзија публикације мора се депоновати у Репозиторијум непосредно након објављивања. Уколико је могуће, интегрални текст публикације (објављена верзија или рецензирани рукопис), мора бити доступан у отвореном приступу одмах, а најкасније 12 месеци након дана објављивања.

### Члан 5.

Обавеза депоновања и отвореног приступа односи се на све научне публикације које су истраживачи објавили почев од 1. јануара 2022. године.

## **Отворени приступ истраживачким подацима**

### Члан 6.

У Репозиторијум се обавезно депонују електронске верзије свих истраживачких података прикупљених на Факултету, који су у вези са финансираним истраживањима наведеним у члану 1. овог правилника.

### Члан 7.

Истраживачки подаци морају бити депоновани у складу са FAIR принципима, што подразумева депоновање у препорученим форматима, погодним за дугорочно чување, као и описани детаљним метаподацима (Прилог 1).

Подаци представљају основу научног рада: помоћу њих други истраживачи могу да понове неки експеримент, да употребе податке са другачијом методологијом или да провере веродостојност научног рада у коме су публиковани подаци. Истраживачки подаци најчешће обухватају податке прикупљене током експеримената и анкета, сирове статистичке податке,

софтвер, теренску грађу и слично.

Истраживачким подацима се сматрају:

- теренска грађа, сирови подаци, скупови података и базе података које се користе у процесу истраживања;
- табеларни подаци;
- графички прикази;
- фотографије, теренске фотографије;
- мапе, картограми, хистограми;
- видео исечци и анимације;
- звучне датотеке;
- софтверске апликације и софтвер за анализу података или рачунарску симулацију модела;
- студије случаја и други примери праксе, понашања и догађаја који се посматрају и проучавају у раду;
- упитници, анкете, обрасци и други инструменти за прикупљање информација који се користе у истраживању;
- сваки текст који представља више описа и информација о позадини, процесима, експериментима, испитивањима, условима, контролама, интервенцијама, локацијама, запажањима, налазима, аргументима и закључцима истраживања.

#### Члан 8.

Уколико рокови за депоновање нису другачије дефинисани условима пројеката, електронска верзија истраживачких података депонује се у Репозиторијум непосредно након објављивања публикације у којој су подаци представљени. Могу се депоновати и подаци који нису део публикације. Садржај може да буде доступан у отвореном приступу под слободном лиценцом посебно за податке проистекле из радова описаних у члану 1. овог правилника.

#### Члан 9.

Обавеза депоновања истраживачких података у Репозиторијум, наведених у члану 8. овог правилника, односи се на све примарне податке научних публикација које су истраживачи објавили почев од 1. јануара 2022. године.

### **Отворени приступ осталим резултатима научних истраживања**

#### Члан 10.

У Репозиторијум се могу депоновати и други резултати научних истраживања, као што су: нерецензирани рукописи (тзв. *pre-print*), различите врсте грађе, аудио-визуелни материјали, радна документа, постери, презентације, извештаји и слично.

Истраживачима се препоручује да омогуће отворени приступ овим материјалима кад год за то не постоје законска и/или етичка ограничења или ограничења прописана општим или појединачним актом Факултета.

## **Обавезе истраживача**

### **Члан 11.**

Истраживачи имају обавезу да самостално депонују или да достављају Библиотеци Факултета ради депоновања, електронске верзије свих научних публикација које су објавили под афилијацијом Факултета, а нарочито оних описаних у члану 1. овог правилника. Истраживачи имају обавезу да самостално депонују електронске верзије истраживачких података у Репозиторијум уз подршку Библиотеке Факултета у виду едукација које спроводи.

Уколико су истраживачи публиковали или депоновали у неки репозиторијум истраживачке податке који су у вези са публикацијама насталим као резултат истраживања, ту информацију морају обавезно да наведу приликом депоновања публикација и података у Репозиторијум или да је доставе Библиотеци Факултета.

Истраживачи могу самостално да депонују у Репозиторијум и научне публикације које су објавили под другим афилијацијама.

## **Обавезе Библиотеке**

### **Члан 12.**

Библиотека Факултета:

- пружа подршку истраживачима приликом депоновања публикација и примарних података у Репозиторијум;
- контролише квалитет и интегритет метаподатака и датотека депонованих у Репозиторијум;
- стара се о поштовању ауторских права и услова лиценци;
- организује едукацију истраживача у вези са процедурама депоновања у Репозиторијум, као и о другим темама везаним за отворену науку и спровођење Платформе;
- надзире спровођење одредаба овог Правилника, у сарадњи са шефовима Катедри.

## **Праћење спровођења Платформе**

### **Члан 13.**

Контрола спровођења овог правилника обавља се најмање једном годишње, приликом подношења извештаја о раду истраживача.

Контролу спровођења овог правилника, односно праћење спровођења Платформе обављају запослени у Библиотеци Факултета на основу библиографија које се достављају уз годишње извештаје.

## **Прелазне и завршне одредбе**

### **Члан 14.**

Ближе дефиниције појмова из Правилника, други извори података од користи истраживачима за спровођење Платформе и прецизније објашњење процедуре у вези са депоновањем,

чувањем, исправкама и допунама депонованих записа, као и начин спровођења администрације Репозиторијума дати су у Прилогу 1 који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 15.

Измене и допуне овог правилника могуће су на начин и по поступку као и за његово доношење.

Члан 16.

Правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања на огласној табли Факултета.

ПРЕДСЕДНИК НАСТАВНО-НАУЧНОГ ВЕЋА

---

Проф. др Велимир Шећеров, декан

## ПРИЛОГ 1.

### Репозиторијум

Репозиторијум GERY(у даљем тексту Репозиторијум) је дигитални институционални репозиторијум Универзитета у Београду – Географског факултета. Репозиторијум је успоставио и одржава га Рачунарски центар Универзитета у Београду на основу споразума о сарадњи између Географског факултета и Рачунарског центра Универзитета у Београду. Репозиторијум GERY испуњава све техничке услове које прописује Платформа и прилагођен је савременим стандардима који се примењују у дисеминацији научних публикација (усклађеност са захтевима Европске комисије у вези отвореног приступа публикацијама; интегрисани ORCID идентификатори).

Да би се испунили захтеви које прописује Платформа, неопходно је да истраживачи Географског факултета депонују научне публикације у овај Репозиторијум.

Омогућавањем јавног приступа публикацијама посредством друштвених мрежа намењених истраживачима (нпр. *Researchgate*, *Akademia.edu*и сл.), сајтова и блогова не испуњавају се захтеви које прописује Платформа.

### Депонување публикација у Репозиторијум

Да би могли самостално да депонују публикације у Репозиторијум, истраживачи морају да региструју корисничке налоге и добију одговарајућа овлашћења. Регистрација се врши попуњавањем следећег формулара <https://gery.gef.bg.ac.rs/>, а овлашћења додељује администратор непосредно након регистрације.

Поступак депонувања детаљно је описан у техничком упутству доступном на почетној страни Репозиторијума.

У Репозиторијум се депонују метаподаци који описују публикацију и датотека која садржи интегрални текст публикације. Метаподаци и датотека заједно чине запис у репозиторијуму. Обавезно се уносе следећи метаподаци:

- имена свих аутора;
- наслов публикације;
- наслов матичне публикације (тј. наслов часописа, књиге, зборника, у случају часописних чланака, поглавља или радова у тематским зборницима);
- издавач;
- година издавања;
- колација (волумен, свеска, пагинација);
- јединствени идентификатори (обавезно DOI, ISBN, ISSN);
- назив пројекта у оквиру ког је публикација настала и/или назив финансијера истраживања;
- апстракт;
- кључне речи;
- тип приступа интегралном тексту (отворени, ограничени, одложени);
- услови коришћења интегралног текста, односно лиценца.

Датотека која садржи интегрални текст публикације мора да садржи све библиографске податке неопходне за недвосмислену идентификацију публикације. То се нарочито односи на публикације које су део неке веће целине (нпр. поглавље у монографији, текст у зборнику, чланак у часопису). У такве датотеке треба укључити и насловну страну и импресум, а по потреби и друге делове матичне публикације. У случају да то није могуће, испред самог текста треба уметнути додатну страну која садржи комплетне библиографске податке о публикацији.

Препоручује се депоновање PDF датотека у PDF/A формату, без ограничења у погледу претраживања, копирања или штампања текста.

### ***Различите верзије публикација***

У Репозиторијум се обавезно депонује објављена (коначна) верзија публикације, без обзира на то да ли ће бити доступна у отвореном приступу или неће.

Ако се због ограничења која намеће издавач, не сме омогућити отворени приступ објављеној верзији публикације у Репозиторијуму, неопходно је депоновати и рецензирани рукопис публикације (верзија која је прихваћена за објављивање). Рукопис се мора депоновати непосредно након објављивања рада, а кад год је то могуће, препоручује се да се то учини непосредно након прихватања за објављивање. Детаљно упутство за припрему и обележавање датотека и унос метаподатака дато је у техничком упутству на почетној страни Репозиторијума.

Подаци о верзији која се сме депоновати, дужини трајања ембарго периода и лиценци под којом се депонована верзија сме дистрибуирати обично се могу наћи на сајту издавача, у издавачкој политици часописа (обично у одељку *Self-archiving policy*, као и у бази података Sherpa Romeo: <https://v2.sherpa.ac.uk/romeo/>).

Велики број часописа прописује ембарго период дужи од оног који допушта Платформа. Да би испунили услове које прописује Платформа, аутори који желе да објаве рад у таквом часопису (а не желе да плате трошкове објављивања) морају да преговарају са издавачем, односно да покушају да добију дозволу да рецензирану верзију рукописа депонују у репозиторијум у року који Платформа прописује. Током преговора, издавачу се скреће пажња на обавезу аутора да омогући отворени приступ. Постоји неколико међународних инструмената на које се аутори могу позвати како би задржали права која су им неопходна за омогућавање отвореног приступа публикацији у институционалном репозиторијуму. Најпознатији су Стратегија задржавања права (*Rights Retention Strategy*), дефинисана у оквиру Плана С (<https://www.coalition-s.org/rights-retention-strategy/>) и анекс уговора о уступању права издавачу који је развила међународна организација SPARC (<https://sparcopen.org/our-work/author-rights/brochure/html/>). Помоћ у вези са преговорима са издавачима у циљу задржавања права и скраћивања ембарго периода истраживачи могу добити у Библиотеци Факултета.

Не препоручује се депоновање нерецензираних рукописа објављених радова у Репозиторијум зато што се та верзија често знатно разликује од објављене верзије рада.

Ако се у Репозиторијум депонује више верзија исте публикације, оне не смеју бити део истог записа, већ се за сваку верзију креира посебан запис.

## ***Златни отворени приступ и депоновање у Репозиторијум***

У складу са Платформом, и поред тога што су објавили рад у часопису, монографији или зборнику у отвореном приступу (златни отворени приступ), истраживачи имају обавезу да рад депонују у институционални репозиторијум. Истраживачи имају обавезу да у Репозиторијум депонују објављену верзију непосредно након објављивања и истовремено омогуће отворени приступ интегралном тексту, под истом лиценцом под којом је рад објављен.

### **Истраживачки подаци**

Истраживачки подаци представљају информације које су прикупљене током истраживања и које служе као основа за доношење научних закључака. Према Препоруци Европске комисије (ЕУ) 2018/790 о приступу и чувању научних информација од 25. априла 2018. године, „примарни подаци настали током истраживања финансираних јавним средствима треба да постану и остану видљиви, доступни, интероперабилни и употребљиви и у друге сврхе (*FAIR principi—findable, accessible, interoperable, reusable*) унутар сигурног и поузданог окружења, посредством дигиталне инфраструктуре (укључујући и инфраструктуру Европског облака за отворену науку –*EOSC*), осим ако то није могуће или је неспојиво са даљим искоришћавањем резултата истраживања (‘отворени онолико колико је то могуће, затворени онолико колико је то потребно’)

### **Формати који су препоручени за депоновање истраживачких података на Факултету**

- PDF/A (.pdf) и ODT (.odt) за текстуалне датотеке;
- NetCDF и TextFabric за програме за обраду података;
- ODS (.ods) и CSV (.csv) за табеларне податке;
- SQL (.sql), SIARD (.siard) и CSV (.csv) за базе података;
- SPSS (.dat/sps), STATA (.dat/.DO) и R за статистичке податке;
- TIFF (.tif, .tiff), PNG (.png), JPEG, JPEG 2000 (.jp2) и DICOM (.dcm) за растерске слике;
- SVG (.svg) за векторске слике;
- BWF (.bwf), MXF (.mf), Matroska (.mka), FLAC (.flac) и OPUS за аудио материјале;
- MHF (.mhf) и Matroska (.mkv) за видео материјале;

Дигиталне карте су векторски подаци који се израђују у софтверским пакетима заснованим на ГИС, алтернативно на CAD технологији. Слојеви дигиталне карте се израђују и предају искључиво у једном од следећих фајл формата: \*.shp, \*.mxd, \*.dwg, \*.dxf, \*.mif, \*.dgn, \*.kml, \*.gml или \*.xml

Листа формата периодично ће се ревидирати у складу са потребама истраживача и развојем технологије.

Платформа препоручује да се истраживачки подаци архивирају у оквиру интероперабилне дигиталне платформе и да се омогући отворени приступ тим подацима непосредно након објављивања резултата у публикацији, кад год за то не постоје законска и/или етичка ограничења. Истраживачи запослени на Факултету у обавези су да у ту сврху користе Репозиторијум. Приликом депоновања истраживачких података у Репозиторијум, сваки запис добија перзистентни линк (*handle*), који у дисеминацији садржаја има исту улогу као DOI ознака. Истраживачи могу користити и друге платформе за промоцију свог рада. Имајући у виду да се стандарди за метаподатке којима се описују примарни подаци знатно разликују у зависности од области истраживања, истраживачима се препоручује да примарне податке



депонују у репозиторијуме специјализоване за област којом се баве, а који су у складу са FAIR принципима и у којима се депонованим садржајима додељују јединствени идентификатори (DOI). Регистар репозиторијума у које се могу депоновати истраживачки подаци може се наћи на следећој адреси: <https://www.re3data.org/>. Поред репозиторијума који су специјализовани за одређене области, могу се користити и општи репозиторијуми, као што су Figshare <https://figshare.com/> и Zenodo <https://zenodo.org/>

Уколико су истраживачи публиковали или депоновали у неки репозиторијум истраживачке податке који су у вези са публикацијама насталим као резултат истраживања, ту информацију морају обавезно да наведу приликом депоновања публикација у Репозиторијум или да је доставе Библиотеци Факултета.

Истраживачки подаци се често могу наћи у прилозима (*Supplementary information, Supplementary data*) који се објављују уз научне чланке у електронским верзијама часописа. Тако објављени подаци нису у складу са FAIR принципима – најчешће нису у отвореном приступу и нису им додељени јединствени идентификатори, што отежава њихово проналажење и цитирање. Истраживачима се препоручује да приликом избора часописа у ком ће објавити своје радове провере политику издавача у вези са примарним подацима и да изаберу опције које омогућавају њихово објављивање у складу са FAIR принципима.

### **План управљања истраживачким подацима**

Управљање истраживачким подацима је тема са којом се истраживачи у Србији све чешће срећу – пре свега у оквиру пројеката које финансира Европска комисија и конкурсима Фонда за науку Републике Србије. Управљање истраживачким подацима захева одговарајуће ресурсе, знања и вештине од истраживача и библиотекара. Управљање истраживачким подацима обухвата низ активности које имају за циљ прикупљање и организовање података насталих током истраживања, као и њихово чување, дељење са другим истраживачима и објављивање.

План управљања истраживачким подацима представља главни елемент у добром спровођењу управљања истраживачким подацима. Најчешће је руководилац пројекта задужен за његово доношење. Такође, План се може мењати у току пројекта, уколико се дође до нових врста података или из других разлога. За састављање Плана могу се користити алати који су бесплатни за истраживаче:

- [Argos](#)
- [DMPOne](#)
- [DMPTool](#)

Од истраживача се не очекује да дају сасвим прецизне информације о обиму података и ресурсима потребним за управљање подацима зато што се током припреме пројекта то не може прецизно знати. Важно је јасно указати на тип и карактер података, као и њихов значај, те да се јасно покаже да ће се о њима водити рачуна у складу са важећим стандардима и препорукама. Било да је обавеза или само препорука, имати добро конституисан план од самог почетка истраживачког пројекта је пример добре праксе, јер позитивно утиче на добро управљање подацима од самог почетка и обезбеђује дугорочну стратегију за (поновну) употребу и чување.

### **Ауторска права и права коришћења**

Сви записи у Репозиторијуму морају да садрже податак о правима коришћења депонованог

садржаја, односно лиценцу. У Репозиторијум су интегрисане *Creative Commons* лиценце.

Ако је аутор истовремено и носилац ауторских права, услове под којима жели да дистрибуира своје дело посредством Репозиторијума одредиће сам (односно, сам ће одабрати лиценцу). Ауторима се препоручује да задрже ауторска права над публикацијама и другим резултатима истраживања кад год је то могуће.

Ако је аутор пренео права на издавача, приликом депоновања публикације у Репозиторијум навешће лиценцу под којом је она објављена. Подаци о лиценци могу се наћи у електронској верзији саме публикације и/или у издавачкој политици на сајту издавача. Ако податак о лиценци, односно правима коришћења публикације, ипак нигде није наведен, подразумева се да никаква права нису дата, односно да су сва права задржана.